

Aanvullende nota bij het actieplan Leesbevordering 2.0

BoekenOverleg

maart 2020

Managementsamenvatting

Het BoekenOverleg biedt in deze aanvullende nota verdere toelichtingen bij de actieplannen leesbevordering, opgesteld in 2017 en 2020, waarbij de effecten en de impact van de acties gekaderd worden en de beoogde ambities van de nieuwe actieterreinen scherp worden gesteld. Ten slotte staat deze aanvullende nota stil bij domeinoverschrijdende goede praktijken die als hefboom kunnen dienen voor de letteren- en boekensector naar een sterke en brede leescultuur in Vlaanderen.

De resultaten en effecten van deze acties, initiatieven en programma's worden in deze nota kort gedomineerd. De beoogde impact van het actieplan in zijn globaliteit focust op het langetermijnperspectief: verandering in leesgedrag en een betere leesvaardigheid teweegbrengen. Aan het succes van de genomen initiatieven liggen deskundigheid, samenwerking en volgehouden inspanningen ten grondslag.

Het BoekenOverleg deelt de bezorgdheid van de minister over het gebrek aan beschikbare data op Vlaams niveau om de letteren- en boekensector op vlak van leesbevordering beter te kunnen monitoren en evalueren. Leesbevorderingsprogramma's worden vandaag onderbouwd op basis van internationale onderzoeksrapporten. Het BoekenOverleg is vragende partij voor meer onderzoeksbudget en meer aandacht voor lezen in onderzoeksprogramma's van de overheid, van universiteiten en hogescholen zodat grootschalig en longitudinaal onderzoek mogelijk wordt, wat op zijn beurt een nog hogere doelmatigheid en monitoring van de acties tot gevolg kan hebben.

Initiatieven die in deze aanvullende nota worden aangekaart kennen reeds een breed draagvlak en slaan bruggen naar verschillende beleidsdomeinen. Versterking en continuering van deze programma's zijn nodig. Zo loopt het *early literacy*-programma Boekstart vandaag in meer dan 220 Vlaamse gemeenten, waarbij bibliotheken en Huizen van het Kind structureel samenwerken. Boekstart kent ook een positieve impact op de toeleiding van ouders en hun kinderen naar meer (voor)lezen, op het aankoopbeleid van bibliotheken en op de verkoop van baby- en peuterboeken bij boekhandels en uitgeverijen. Een ander praktijkvoorbeeld focust op stimulerende leesomgevingen op school, waarbij scholen ondersteund worden via boekenpakketten en coaching van schoolteams in het uitbouwen van een structureel leesbeleid. Ook auteurs en uitgevers zijn betrokken partij bij een dergelijke leesomgeving, zo bewijzen de piloottrajecten met auteursresidenties of voorleestoeren op scholen en het brede bereik van de gesubsidieerde auteurslezingen. Het is maar een greep uit de vele initiatieven van betrokken actoren uit het BoekenOverleg zoals Iedereen Leest, Literatuur Vlaanderen, VVBAD, VAV, OLO, Literaire Erfgoedpartners, CANON Cultuurcel Boek.be, GAU, GEWU en VVB.

Er zit veel expertise bij de organisaties uit het brede boeken- en letterenvak over lezen, boeken, leesbevordering en leesplezier. Door onze krachten te bundelen, met elkaar en met andere actoren uit onderwijs, welzijn e.a. en mits de nodige financiële armslag kunnen we een wezenlijke bijdrage leveren aan een betere leescultuur in Vlaanderen.

Inleiding

Naar aanleiding van het overleg met Vlaams minister van Cultuur Jan Jambon (06/01/2020) bezorgt het BoekenOverleg graag bijkomende informatie en contextualisering rond volgende vragen van de minister:

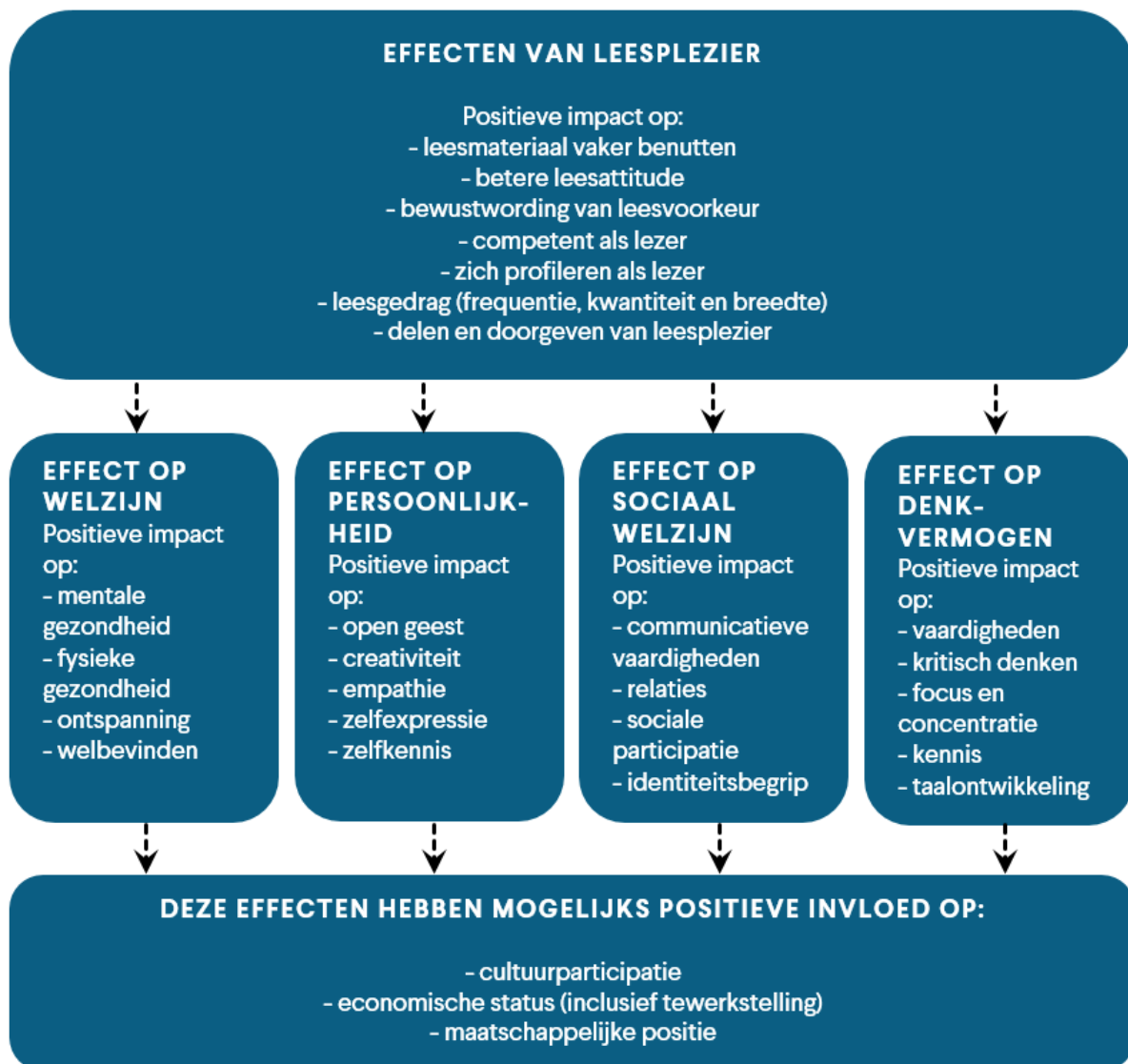
- Wat zijn de resultaten van het eerste actieplan (2017)? Zijn er effecten gemeten?
- Wat is de beoogde impact van de voorgestelde acties in het nieuwe actieplan (2020)? Wat is de doeltreffendheid van de acties?
- Welke goede praktijken kunnen als hefboomprojecten worden beschouwd?

Algemene voorbeschouwing over de impact van lezen en de rol van leesplezier

Over de impact van lezen, leesmotivatie, leesgedrag, leesvaardigheid, leesbegrip e.a. is internationaal onderzoek voorhanden. Vanuit diverse wetenschappelijke disciplines (economische, educatieve, culturele, sociale ...) wordt onderzoek gevoerd naar de effecten van lezen op individueel en maatschappelijk vlak.

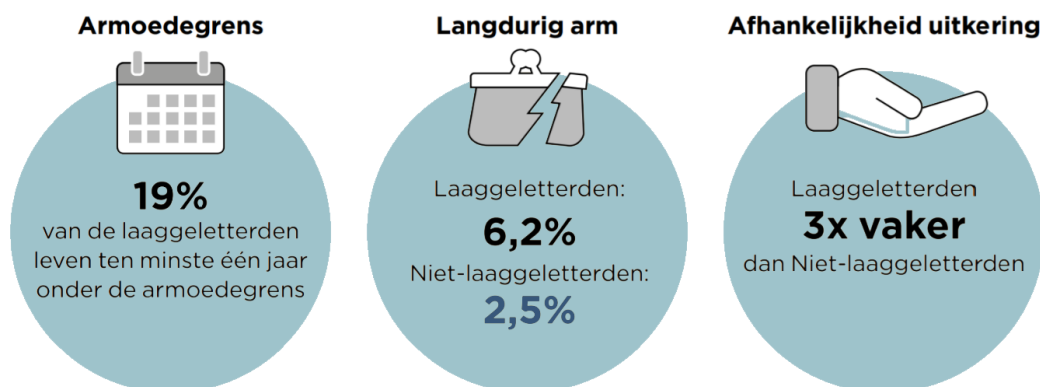
Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat leesplezier een voorwaarde is om de andere effecten van lezen (op lange termijn) tot uiting te laten komen. De focus op leesmotivatie en attitudevorming is cruciaal bij leesbevorderingsprogramma's. Daarover is er grote consensus. Iedereen Leest volgt dergelijk onderzoek op en bundelt/vertaalt beschikbare onderzoeksrapporten naar het Vlaamse publiek via publicaties op iedereenleest.be.

Een van de relevante studies in het kader van deze aanvullende nota is het Reading Outcomes Framework van de Reading Agency (UK). In opdracht van The Reading Agency voerde het Londense consultatiebureau BOP Consulting in 2015 een literatuurstudie naar onderzoeken over de effecten van lezen. Met een corpus van 51 (Engelstalige) naslagwerken werden de effecten van lezen op individueel niveau gegroepeerd. The Reading Agency koppelde deze categorieën aan de effecten van leesplezier en de mogelijke maatschappelijke impact.

Bron: monitoringsplan Iedereen Leest, 2016

Leesplezier en leesmotivatie binden de strijd aan tegen laaggeletterdheid. In Vlaanderen zijn 15% van de volwassenen laaggeletterd (PIAAC 2013). Meer dan een half miljoen Vlamingen ervaart problemen bij het lezen, schrijven of begrijpen van een tekst – gaande van een krantenartikel tot een medische bijsluiting. Internationale onderzoeken zien dat laaggeletterdheid en armoede elkaar beïnvloeden en zelfs versterken. De economische impact van laaggeletterdheid is groot. In Nederland stelde Stichting Lezen en Schrijven (2016) vast dat 19% van de laaggeletterden minstens 1 jaar moet rondkomen met een inkomen onder de armoedegrens en 6% van de laaggeletterden blijkt langdurig arm te zijn, een percentage dat ruim twee keer zo hoog is als voor niet-laaggeletterden. Bovendien hebben laaggeletterden vaker een job met een gemiddeld lagere status en blijken ze bijna drie keer zo vaak afhankelijk van een uitkering als niet-laaggeletterden. Nederland berekende verder dat laaggeletterdheid jaarlijks een maatschappelijke kost betekent van circa 1,13 miljard euro (Stichting Lezen & Schrijven, 2018). De individuele gevolgen van laaggeletterdheid bij volwassenen laten zich het sterkst voelen op vlak van onderwijs, welzijn, tewerkstelling en sociale integratie (Verenigde Naties, 2010).

Bron: Stichting Lezen & Schrijven, 2016

In Vlaanderen zijn er weinig data voorhanden om het algemeen leesgedrag van Vlamingen in kaart te brengen. De PIRLS- en PISA-onderzoeken gaven krachtige signalen met betrekking tot de dalende leesmotivatie bij Vlaamse 10- en 15-jarigen, maar over de precieze oorzaken tasten onderzoekers in het duister. Zeker is dat er niet één oorzaak toe te wijzen valt aan dit resultaat. De vijfjaarlijkse ParticipatieSurvey bevroeg leesgedrag bij Vlaamse volwassenen volgens frequentie en type gelezen boeken. Ook het bibliotheekbezoek van de respondenten, alsook de cultuurparticipatie van ouders (of deze de respondenten als kind voorlezen) werd bevraagd, maar erg omvattend is de informatie rond leesgewoontes niet. De meest recente data uit dit onderzoek dateren van 2014. Het meest recente grootschalige sectoronderzoek naar lees-, leen- en koopgedrag werd in 2011 uitgevoerd.

Niet alleen Iedereen Leest, Literatuur Vlaanderen, VVBAD, VAV, OLO, Literaire Erfgoedpartners, CANON Cultuurcel, maar ook partners Boek.be, GAU, GEWU, VVB onderstrepen de nood aan meer data- en kennisverzameling. Meer data en kennis zullen de expertiseopbouw van elk vakdomein binnen het boeken- en letterenvak ten goede komen, en dus ook positief bijdragen aan gemeenschappelijke belangen en wederzijdse versterking van elkaars doelstellingen.

1. Resultaten van het eerste Actieplan (2017). Welke effecten zijn gemeten?

Het Actieplan Leesbevordering kwam er in opvolging van het Memorandum 'Boeken op tafel' (2014) als een gemeenschappelijke prioriteit van alle partners van het BoekenOverleg. Deze prioriteit werd meegenomen in het Vlaams Regeerakkoord en in de Beleidsnota Cultuur (2015).

Het actieplan koos een aantal prioritaire invalshoeken, gaande van lezen binnen de voorschoolse tijd, onderwijs- en vrije tijd. 9 concrete acties werden naar voren geschoven. Behalve voor de Vlaamse uitrol van Boekstart (actie 1) werden door de Vlaamse Overheid geen middelen voorzien voor de andere acties. Bijgevolg kon wegens het ontbreken van middelen een deel van de acties niet worden uitgevoerd (actie 4 en 7), andere acties werden op eigen of samengebrachte budgetten van partners van het BoekenOverleg in kleinschalige versie opgestart (actie 2, 3, 5, 6, 8 en 9).

We overlopen kort de verschillende acties en de resultaten. Aan elke actie was een coördinerende organisatie gekoppeld die vervolgens mogelijke partners engageerde.

Actie 1: Boekstart

Iedereen Leest is coördinator van het Boekstart-programma. Tot 2017 werd dit ouder-kindprogramma, dat inzet op vroege geletterdheid, uitgevoerd op eigen werkingsmiddelen i.s.m. lokale en provinciale overheden (West-Vlaanderen en Limburg). Vanaf 2018 werd het programma met steun van de Vlaamse Overheid opgeschaald met als doel om elk kind dat in Vlaanderen wordt geboren, zo vroeg mogelijk via Boekstart in aanraking te brengen met boeken en voorlezen. Het Boekstart-programma is een internationaal programma dat in meer dan 30 landen - zowel in Europa, Azië, als Australië en Amerika - voet aan de grond heeft. Het programma kent een wetenschappelijke onderbouw vanuit diverse disciplines (economie, educatie, cultuur ...).

Zie verdere toelichting over resultaten, effecten en impact bij punt 3.

Actie 2: Train-de-trainer en vormingsaanbod

Iedereen Leest organiseerde met eigen werkingsmiddelen een train-de-trainer module 'interactief voorlezen aan baby's en peuters'.

Resultaten: opgeleide vormingsmedewerkers geven, onder supervisie van Iedereen Leest, in heel Vlaanderen opleidingen en workshops in kader van Boekstart.

VVBAD trok zich wegens stopzetting van subsidies noodgedwongen terug als partner voor de opstart van een vormingsaanbod voor bibliotheekmedewerkers.

Resultaat: geen opstart.

Actie 3: Sensibiliseren van lokale overheden over belang van leesbevordering

Door het BoekenOverleg werd een actie opgezet n.a.v. de gemeenteraadsverkiezingen in 2018.

Resultaat: het Memorandum 'Kies voor leesplezier in uw gemeente' werd aan elke gemeente bezorgd. Het memorandum bevat inspirerende praktijkvoorbeelden en pleidooien voor de lokale bibliotheek.

Outcome en impact: aandacht voor literatuur, lezen en leesplezier in meerjarenplannen werd niet gemeten. Er zijn wel steden die zich in de volgende jaren hebben aangemeld voor deelname aan het programma *Jouw Stad Leest* (Cultuurconnect).

Actie 4: Leesbevorderingsnetwerken uitbouwen

Geen opstart als gevolg van stopzetting van subsidies bij VVBAD. Iedereen Leest maakt wel werk van leesbevorderingsnetwerken binnen haar programma's (o.a. Boekstart).

Actie 5: Pilottraject auteursresidentie op school

Literatuur Vlaanderen, CANON Cultuurcel en Iedereen Leest trokken samen 4.500 euro

uit voor een proeftraject in 2 scholen.

Resultaat: 2 auteurs werkten gedurende een aantal weken als resident in 2 scholen (Spectrum-school in Deurne - technisch onderwijs; de Sassepoort in Gent - buitengewoon onderwijs) rond lezen en schrijven, met acties ter bevordering van leesplezier. Dit mondde o.a. uit in een publicatie (schrijfproject met jongeren) en de opstart van een traject in een andere school n.a.v. de positieve evaluaties door leerkrachten, directie en leerlingen. Middelen voor dit derde traject werden door Literatuur Vlaanderen voorzien. Door CANON Cultuurcel werd i.s.m. het Poëziecentrum een dichter in de residentie georganiseerd in een school in Tessenderlo. Daaruit volgde ook een publicatie 'Poëziejongens'.

Actie 6: Pilottraject werken met literair erfgoed in de geestelijke gezondheidszorg en impactmeting

Dit traject loopt nog steeds door op eigen werkingsbudgetten en breidt zich verder uit. De coördinatie gebeurt door FARO, betrokken partners zijn Letterenhuis, Herstelacademie Antwerpen, Iedereen Leest. In 2019 werd de actieradius uitgebreid met Museum Plantin-Moretus en ADVN. Aan dit programma is ook een internationaal luik gekoppeld dat specifiek focust op de impact op geestelijk welzijn door het inzetten van erfgoed, literatuur en ander bronnenmateriaal (i.s.m. University College of London). Gezien de doelgroep zijn deze trajecten kleinschalig in opzet. De uitbouw van een internationaal lerend netwerk van experts behoort ook tot de doelstellingen van deze actie.

Resultaat: in 2018 vond een eerste internationale conferentie plaats en in december 2020 volgt een 2de editie rond het thema van 'cultural heritage, reading and wellbeing'.

Actie 7: Onderzoek structurele erkennings- en financieringsmogelijkheden doelgroepgerichte leesbevordering

Deze actie, geïnitieerd door Literatuur Vlaanderen, kon niet worden opgestart wegens geen middelen.

Actie 8: Meer leesplezier binnen Centra voor Basiseducatie

Vanuit Centra voor Basiseducatie kwam de vraag om meer expertise op te bouwen rond literatuur en leesplezier en hoe daarmee op structurele en deskundige wijze aan de slag te gaan in de lessen.

Resultaat: Iedereen Leest organiseerde i.s.m. VOCVO een inspiratiedag voor docenten van CBE rond werken met literatuur bij laaggeletterden. Een handleiding werd ontwikkeld en een lerend netwerk opgericht (nog steeds actief in 2020).

Actie 9: Leesplezier verankeren in de ontwikkelingsdoelen, eindtermen en leerplannen en in het leesbeleid in de lerarenopleiding

Het BoekenOverleg ging in gesprek met onderwijsactoren betrokken bij de eindtermen. In de lerarenopleiding werd een onderzoek uitgevoerd naar de plaats van leesmotivatie. Initiatiefnemers waren CANON Cultuurcel, Literatuur Vlaanderen en Iedereen Leest.

Resultaat: Onderzoeksrapport 'Leesmotivatie: van knelpunt tot speerpunt' door Universiteit Antwerpen.

2. Wat is de beoogde impact van de voorgestelde acties in het nieuwe actieplan (2020)? Wat is de doeltreffendheid van de acties?

Het actieplan 2.0 is helder in zijn opzet en ambitie: door het bundelen van krachten over beleidsdomeinen heen bijdragen aan een breed gedragen duurzaam taal- en leesbevorderingsbeleid. Vanuit een visiekader op leesbevordering willen we deskundige antwoorden bieden op een aantal urgenties en noden die zich stellen, teneinde de verstrekende gevolgen van een lage leesvaardigheid in te dijken. De actieterreinen en speerpunten zijn bewust gekozen en de voorgestelde acties beantwoorden aan een aantal criteria, zoals wetenschappelijke onderbouwing die wordt aangereikt door internationaal wetenschappelijk onderzoek. Ook goede praktijken uit het buitenland worden meegenomen als inspiratiebron. Hoofddoel is een brede dynamiek op gang te trekken zodat zowel effecten op korte termijn als impact op lange termijn kunnen gegenereerd worden.

De beoogde impact van het Actieplan Leesbevordering is het genereren van een positieve verandering, een hefboomeffect dat veranderingsprocessen in leesgedrag en -attitude tot gevolg heeft. Het is daarbij erg belangrijk om in het achterhoofd te houden dat interventies quasi nooit in een één op één causaal verband kunnen gelinkt worden aan een effect, maar dat ze als contributies moeten worden beschouwd waarbij effecten zich vooral op lange termijn zullen tonen. Meten is geen eenvoudige zaak bij leesbevordering, zowel op vlak van outcome (effect van de acties op korte termijn, bijv. op de beoogde doelgroep) als op vlak van impact (effect van de acties op lange termijn en op de brede omgeving). Uitspraken over bereik en producten zijn rechtstreeks meetbare output bij acties, maar indien we betrouwbare gevalideerde uitspraken willen doen over impact, is het aangewezen om experts en onderzoeksinstituten te betrekken.

Er zijn immers veel manieren om naar impact, effect en bereik te kijken. Gezien de complexiteit van het onderzoeksdomein 'lezen', is een breed evaluatiekader wenselijk. Kwantitatief meten alleen is ontoereikend. Het is ook belangrijk dat input (middelen, mensen), acties (interventies, praktijken) en resultaten tegen elkaar kunnen worden afgewogen. Haalbaarheid en ambitie zijn immers ook sterk gerelateerd aan de beschikbare middelen voor uitvoering, opvolging en monitoring van bereikte resultaten.

De gekozen acties voor het Actieplan Leesbevordering 2.0 zijn divers van opzet. Sommige acties zijn vervolg- of opschalingstrajecten en andere zijn kleinschalig (pilottrajecten) of leggen een lacune bloot (actie 8). Elke actie, klein of groot, beoogt doeltreffendheid, en dus duurzame verandering en geen one shot actie.

3. Welke goede praktijken kunnen als hefboomprojecten worden beschouwd?

Internationale wetenschappelijke onderzoeken bepalen mee de keuzes en aanpak van interventies. Maatschappelijke relevantie en kwaliteitsvol werken, met aandacht voor efficiëntie en effectiviteit, zijn leidende principes van het Actieplan Leesbevordering 2.0.

Deze aanvullende nota licht enkele acties uit het actieplan uit voor nadere toelichting. Deze keuze is als volgt gemotiveerd: de acties waarvoor de budgettaire impact laag is – o.a. als gevolg van de kleinschaligheid van een piloottraject (actie 5), of omwille van een gewijzigde situatie (actie 4 en actie 6) – zijn binnen de scope van deze aanvullende nota minder relevant. Tot slot, actie 8 is een urgente oproep aan de Vlaamse Overheid en onderzoeks- en expertisecentra voor het genereren van meer onderzoeksdata rond lezen en leesbevordering. Het is de basis van een impactvol leesbevorderingsbeleid.

Voor de volledigheid vestigen we er ook de aandacht op dat er binnen de reguliere werkingen van de leden van het BoekenOverleg tal van initiatieven zijn die bijdragen aan het bevorderen van lezen en leesplezier. We sommen er enkele op ter illustratie. Het gaat dan bijv. over jaarlijks terugkerende campagnes zoals Voorleesweek en Jeugdboekenmaand of Kinder- en Jeugdjury (Iedereen Leest), de jaarlijkse Boekenbeurs met auteurspodia, een scholenprogramma, de uitreiking van de Boekenleeuw en Boekenpauw (Boek.be en GAU), de verkiezing van de Beste Boekenjuf/-meester (Boek.be, GAU en CANON Cultuurcel), auteurslezingen (Literatuur Vlaanderen) en Samenvoorlezen.be en andere initiatieven van educatieve uitgeverij rond het aanreiken van kwaliteitsvolle leermiddelen en methodes voor het Vlaamse onderwijs (GEWU). We verwijzen voor verdere info naar websites en beleids- en actieplannen van de leden van het BoekenOverleg.

Vier acties worden in deze aanvullende nota meer in detail toegelicht op vlak van strategische doelstelling, theoretische onderbouw en bereik:

Actie 1: Boekstart

SD: Beleid rond vroege geletterdheid voeren

SD: Stimulerende leesomgeving voorschoolse en vrije tijd (thuis, kinderopvang, bib)

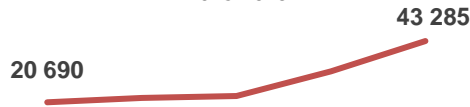
Theoretische onderbouw: Internationale onderzoeken tonen aan dat interventies op jonge leeftijd meer en duurzamer effect hebben. Programma's die investeren in vroege geletterdheid kunnen jaarlijks een ROI van 13% opleveren bij uitkomsten op vlak van onderwijs, welzijn en tewerkstelling (The Heckman Equation, 2016, James Heckman & Dimitriy Masterov, 2007). Kinderen die opgroeien in een leesrijke omgeving – waar boeken fysiek aanwezig zijn in thuiscontext, kinderopvang of andere plekken binnen de leefwereld van het jonge kind – hebben een voorsprong op vlak van leesattitude (Giorgio Brunello, Guglielmo Weber, Christoph Weiss, 2016). Kortom, vroeg beginnen met lezen/leesplezier creëert **meer kansen op een betere leesvaardigheid**.

Boekstart startte in 2005 onder de naam ‘Boekbaby’s’ als piloottraject in 10 gemeenten. In 2017 namen 122 gemeenten deel aan het programma. Na structurele ondersteuning vanuit de Vlaamse Overheid zal het aantal geëngageerde gemeenten tegen eind 2020 vermoedelijk verdubbelen.

Aantal Boekstart-gemeenten
2015-2019

Baby's die een pakket ontvingen
2015-2019

Ouders krijgen via het consultatiebureau of een Huis van het Kind een eerste boekenpakket met toegankelijke brochures en een groeimeter over het belang van voorlezen. In 2019 werden 43.280 babypakketten uitgedeeld.

Later kunnen ouders een tweede peuterpakket in de bibliotheek halen. Ouders maken op die manier kennis met de brede dienstverlening van de bibliotheek. In 2019 werden er 24.145 peuterpakketten aan ouders overhandigd in deelnemende openbare bibliotheken.

Peuters die een pakket ontvingen
2015-2019

Elk babypakket bevat 1 stoffen knisperboekje, het peuterpakket omvat 2 peuterboeken. In totaal heeft Boekstart al met **540.000 boeken** gebouwd aan een stimulerende leesomgeving bij gezinnen (periode 2015-2019: meer dan 320.000 boeken). Vlaamse en Nederlandse uitgevers investeren in toenemende mate in het aanbod voor de voorschoolse leeftijd, en Boekstart-bibliotheken bouwen een leesomgeving voor baby's en peuters uit via toegankelijke leeshoekjes en via een divers boekenaanbod. Als gevolg van Boekstart stijgt de collectieaankoop van boeken en materialen voor de jongste leeftijdsgroep. Dit is een positief effect voor auteurs en uitgevers.

540.000

Het aantal boeken dat Boekstart sinds 2005 in gezinnen brengt met jonge kinderen.

In 2019 initieerde en coördineerde Iedereen Leest een eerste **Vlaamse Boekstart-dag** om het programma de nodige zichtbaarheid te geven op Vlaamse niveau. 113 Boekstart-bibliotheken namen deel en programmeerden een activiteit voor baby's en peuters (en hun ouders) in de bibliotheek. Op die manier wordt de publiekswerking van openbare bibliotheken voor ouders met jonge kinderen onder de aandacht gebracht. Iedereen Leest lanceerde in 2019 de nieuwe website boekstart.be om het brede publiek te informeren over het programma en het belang van vroeg beginnen, maar ook om de professionals nog verder inhoudelijk te ondersteunen. Iedereen Leest gaf de voorbije 5 jaar **vormingen aan 2.147 professionals** uit de bibliotheeksector en kindercare.

2.147

Het aantal professionals die de voorbije 5 jaar een Boekstart-vorming kregen.

Ook internationaal is Boekstart een gerenommeerd programma. Momenteel loopt het programma **in meer dan 30 landen wereldwijd**. Er is de afgelopen 25 jaar veel expertise opgebouwd en onderzoek gevoerd naar de effecten en impact van dit programma. Deze kennis wordt gedeeld, o.a. in het *Bookstart Global Network*, waarvan Iedereen Leest één van de trekkers is.

NOOT: een uitgebreid rapport over Boekstart wordt binnenkort aan Literatuur Vlaanderen en aan de minister bezorgd. Momenteel worden de cijfers van 2019 nog verwerkt.

Actie 2: Stimulerende leesomgeving op school

SD: uitnodigende en stimulerende leesomgevingen zijn zichtbaarder aanwezig op school
SD: beleid rond leesmotivatie en leesplezier op school aanwakkeren

Theoretische onderbouw: Een aantrekkelijke en stimulerende leesomgeving is een beslissende factor in de toeleiding om levenslang en levensbreed te lezen. Organisaties en mediators dienen gestimuleerd te worden om de plaatsen waar leesplezier wordt doorgegeven zichtbaarder en toegankelijker te maken voor alle lezers want **zien lezen doet lezen**. Dat is wetenschappelijk al meermaals bewezen.

In opdracht en met steun van de ministers van Onderwijs en Cultuur werkte Iedereen Leest in samenwerking met CANON Cultuurcel het traject 'Maak van je school een inspirerende leesomgeving' uit. Een subsidie van 50.000 euro werd door het ministerie van Onderwijs uitgetrokken. In maart 2019 werd een open oproep gelanceerd dat 203 geldige inzendingen opleverde. Een jury weerhield 20 scholen voor deelname. Scholen gaven zichzelf een score op vlak van werken aan een leesomgeving en op vlak van werken aan leesplezier (1 = beginnend; 5 = expert). Geen enkele school beschouwt zichzelf als expert.

3.379

Het aantal boeken dat een extra stimulans gaf aan deelnemende scholen.

Iedereen Leest begeleidde deze 20 pilotscholen in een coachingstraject. Het quasi volledige subsidiebedrag werd besteed aan de aankoop van boeken voor de scholen. Het begeleidingstraject werd door Iedereen Leest gefinancierd. In totaal werden 3.379 boeken aangekocht bij de lokale boekhandels – gemiddeld 169 boeken per school. Tijdens het traject kwamen scholen bijeen op inspiratiedagen en op netwerkdagen Lezen op School. Iedereen Leest zorgde voor begeleiding op maat bij elke school via vormingen, workshops en werkbezoeken. Na afloop bracht Iedereen Leest de effecten in kaart via eigen observaties en analyses. De deelnemers werden bevraagd via een digitaal evaluatieformulier, o.a. over de betekenis van het coachingstraject en over hun tevredenheid over de begeleiding.

De effecten van dit traject op korte termijn uitten zich vooral in een hogere zichtbaarheid van lezen en boeken op school. Er werd in de klas meer gewerkt met en gepraat over boeken, en er was meer ruimte om (voor) te lezen. De scholen geven aan dat het traject veel inspiratie leverde om ook nadien verder rond te werken. Bijna alle scholen beoordeelde de dienstverlening van Iedereen Leest als 'goed' tot 'erg goed'. Bij 75% werden de verwachtingen volledig ingelost. Ongeveer de helft van de scholen zag een

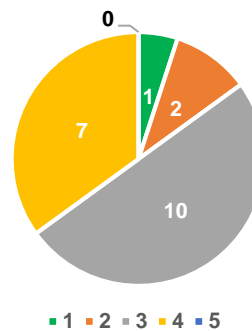
Niet akkoord	Eerder niet akkoord	Neutraal	Eerder akkoord	Akkoord	Weet ik niet
Na dit traject werken er meer collega's rond lezen of met boeken in de klas.					
1	0	1	2	16	0
Door dit traject heeft onze school meer inzicht in de bouwstenen van werken aan leesplezier/leesomgeving.					
0	0	1	3	16	0
Het traject bracht zichtbare veranderingen op korte termijn.					
1	0	1	5	13	0
Het traject zal impact hebben op lange termijn.					
0	0	0	2	18	0

betere samenwerking met de openbare bibliotheek tot stand komen tijdens dit traject.

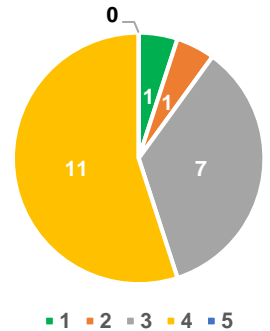
De scholen menen dat het traject ook een impact heeft op lange termijn. Tijdens de werkbezoeken observeerde Iedereen Leest dat er veel acties en beleidsplannen in de maak waren die na het traject geïmplementeerd zullen worden. De gemiddelde score op vlak van leesomgeving steeg van 2,5 naar 3,15; de gemiddelde score op vlak van leesplezier van 2,75 naar 3,40.

Ter reflectie meent Iedereen Leest dat dit traject vooral een verschil kon maken op vlak van competentieontwikkeling rond leesbevordering bij leerkrachten en op een groeiend urgentiebesef om te werken aan een inspirerende leesomgeving. De rol van de directie, het belang van een visie, betrokkenheid van het team, het belang van daadkracht en evaluatie en monitoring lijken succesfactoren

Zelfinschatting leesomgeving
1 = beginnend, 5 = expert

Zelfinschatting leesplezier
1 = beginnend, 5 = expert

om duurzaam te werken aan leesplezier en leesmotivatie. Deze succesfactoren kwamen ook tot uiting in een eerder coachingstraject van Iedereen Leest met zes pilootscholen.

Ook auteurs (VAV), uitgevers (GAU, GEWU), boekverkopers (VVB), Boek.be, openbare bibliotheken (VVBAD), Literatuur Vlaanderen en andere leden van het BoekenOverleg onderschrijven de waarde van inspirerende kwalitatieve leesomgevingen op school en werken vanuit hun expertise graag mee aan de gewenste opschaling van dit piloottraject.

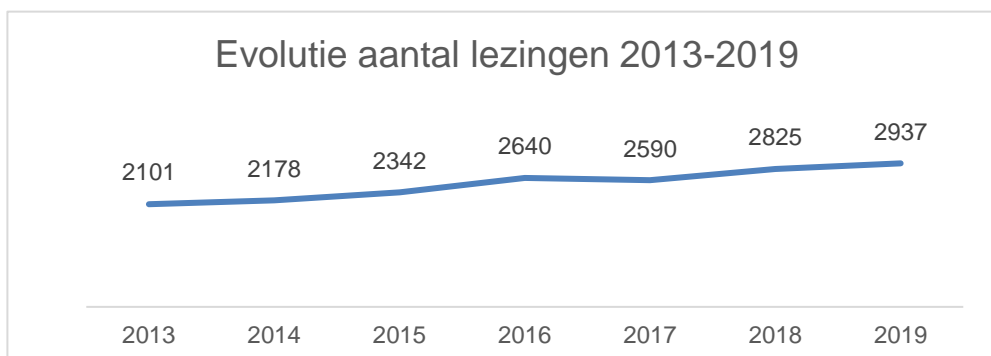
Ter inspiratie: Ierland scoorde in de PISA-ranking goed op leesmotivatie en begrijpend lezen (leesvaardigheid). Voor de periode 2011-2020 stelde het Iers Departement voor Onderwijs een beleidsplan op met prioriteiten en speerpunten, een 'National Strategy to Improve Literacy and Numeracy': https://www.education.ie/en/Publications/Policy-Reports/lit_num_strategy_full.pdf. Het plan benadrukt het belang van een doorgaande leeslijn waarbij professionalisering van leerkrachten via leertrajecten en meer aandacht voor monitoring als succesfactoren worden gezien.

Actie 3: Auteurslezingen en -residenties op school

A. Auteurslezingen

Literatuur Vlaanderen ondersteunt auteurslezingen met een subsidie van 100 euro per lezing. De organisatie die een auteur, illustrator, (slam)dichter, striptekenaar, vertaler of essayist uitnodigt, vraagt de subsidie aan. Na afloop van de lezing zorgt Literatuur Vlaanderen ervoor dat het honorarium snel op de rekening van de spreker staat en stuurt ze een factuur naar de organisator. Literatuur Vlaanderen wil op deze manier ontmoetingen

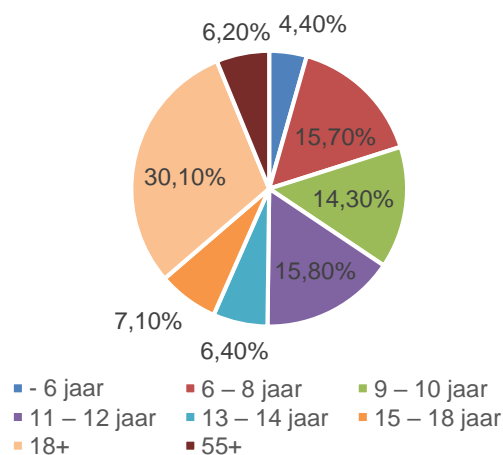
tussen auteurs en lezers aanmoedigen. Een goede lezing verlaagt de drempel om een boek te beginnen lezen. Ze wekt nieuwsgierigheid en leeshonger. Een lezing kan het leesplezier vergroten, de leeservaring verrijken en de blik op de literaire wereld verbreden. Literatuur Vlaanderen biedt auteurs die leesbevorderende lezingen geven dus graag een steuntje in de rug, zowel financieel als administratief. Om gesubsidieerde lezingen te kunnen geven moet je opgenomen zijn op de auteurslijst.

Zoals blijkt uit bovenstaande grafiek, komt er voorlopig geen einde aan de stijgende vraag naar subsidies voor auteurslezingen. De laatste promotiebrochure verscheen in 2017, maar desondanks blijft het systeem op volle toeren draaien. Dat is goed nieuws, al blijft de druk op de totale begroting van Literatuur Vlaanderen hierdoor oplopen (om en bij de 300.000 euro in 2019).

Het **aantal lezingen over kinderboeken** steeg tussen 2017 en 2018 sterk (van 30% naar 39%). Dit jaar is er sprake van een lichte stijging (van 39% naar 40,6%), terwijl de lezingen over boeken voor jongeren wat afnamen (van 10% naar 8,4%). Het aantal lezingen over geïllustreerde boeken is net als vorig jaar ook wat afgenomen (van 12% naar 8,9%).

Leeftijd publiek lezingen

Genre	Aantal lezingen	%
Boek voor jongeren	245	8,4%
Boek voor kinderen	1.193	40,6%
Geïllustreerd boek	261	8,9%
Non-fictie	398	13,6%
Poëzie	418	14,2%
Proza	345	11,7%
Strip	61	2,1%
Theater	7	0,2%
Vertaling in het Nederlands	9	0,3%
Totaal	2.937	100%

In totaal zijn in 2019 **160.694 bezoekers** bereikt met gesubsidieerde auteurslezingen. Een gemiddelde auteurslezing lokt **55 aanwezigen**. In 2018 gaven **507 auteurs** minstens één gesubsidieerde auteurslezing, waarvan 26 auteurs uit Nederland (die niet op de auteurslijst zijn opgenomen). In totaal zijn

833 auteurs opgenomen op de auteurslijst. Gemiddeld geeft een auteur¹ **6 gesubsidieerde lezingen**.

Het aantal lezingen voor volwassenen wint, net als vorig jaar, aan populariteit. In 2018 was het percentage lezingen voor **volwassenen** samengeteld 34% en in 2019 gaat het om 36,3% (ten opzicht van 32% in 2017). Het **overgrote deel van de lezingen (63,7%)** werd in 2019 echter nog altijd voor **kinderen** georganiseerd. De meeste aanvragen worden dan ook (net als alle voorgaande jaren) ingediend door scholen en bibliotheken.

B. Residenties op school

‘Kunstenaar in Residentie’ is een initiatief dat gegroeid is vanuit de klankbordgroep Cultuur in de Spiegel en opgenomen werd binnen het actieplan ‘Cultuur en Onderwijs. Samen voor meer en beter’. De projecten waarbij een auteur een residentie opneemt binnen een school werden geïnitieerd door Literatuur Vlaanderen in partnerschap met Iedereen Leest en CANON op basis van de prioritaire actie die hierrond is opgenomen in het Actieplan Leesbevordering. Dit soort van residentiewerking ligt duidelijk in het verlengde van de auteurslezingen, maar wil verder gaan dan een eenmalige contact en wil jongeren ook uitdagen om zelf te schrijven en meer te lezen.

- Gent

Laïla Koubaa was tijdens het schooljaar 2016-2017 resident in De Sassepoort - Spoor 9. Dat is een basisschool voor buitengewoon onderwijs voor kinderen met autisme en gedragsproblemen. Laïla Koubaa heeft als GON-begeleidster zelf ervaring in het buitengewoon onderwijs. De auteur kwam **5 maanden lang gemiddeld twee keer per week** langs en reflecteerde met de leerlingen op heden en toekomst. Als auteur in residentie creëerde ze niet enkel een nog sterkere (voor)leescultuur op deze school, ze stimuleerde de leerlingen om naar de wereld te kijken met een creatieve bril en moedigde hen aan om ook met hun eigen verhalen naar buiten te komen. Ze nodigde gedurende het traject ook gastillustratoren uit. **Met haar verhalen inspireerde ze niet alleen tweënzeventig kinderen uit negen verschillende klassen, maar ook de betrokken leerkrachten, stagiaires en ouders.** De ministers Crevits en Gatz brachten op 16 juni een bezoek aan deze school.

Het traject van Laïla Koubaa wekte de belangstelling op van andere scholen waardoor zij gevraagd werd door de vrije basisschool Sint Salvator in Gent om ook daar gedurende een aantal maanden als schrijver aan de slag te gaan, opnieuw met steun van Literatuur Vlaanderen.

[Meer info hier.](#)

¹ De lezingen georganiseerd met Nederlandse auteurs en dus ook de actieve Nederlandse auteurs van het afgelopen jaar zijn hierin meegerekend.

- Antwerpen

In de Spectrumschool in Deurne en Borgerhout ging in de laatste maanden voor de zomervakantie van 2017 de schrijversresidentie met schrijver **Fikry El Azzouzi** van start. De GO! Spectrumschool telt meer dan 1000 leerlingen van meer dan 65 nationaliteiten en meer dan 85% van hen zijn GOK-leerlingen. Het traject was – anders dan het traject dat liep in de Sassepoort - gericht op de oudere doelgroep van 16-20 jarigen en liep gedurende het volledige schooljaar. Hij startte zijn opdracht als resident op campus Ruggenveld in Deurne waar hij als schrijver gesprekken aanging met de leerlingen uit de taalklas (ex-okan leerlingen die extra Nederlands krijgen). Op campus Plantijn in Borgerhout deed hij hetzelfde met de OKAN-leerlingen. Vanaf september was hij op regelmatige basis aanwezig in de school in Deurne om de ervaringen van een twintigtal leerlingen te vertellen naar een literaire tekst. El Azzouzi stimuleerde de leerlingen om met hun verhaal naar buiten te komen en gaf ‘de nieuwe schrijvers’ het nodige zelfvertrouwen. Zo gaven ze samen een krachtig signaal tegen de heersende vooroordelen over leerlingen uit het beroepsonderwijs naar de buitenwereld. De resultaten van dit uitzonderlijke ‘schrijflaboratorium’ verschenen in boekvorm onder de titel *Mogen de wijze jongens winnen, gij weet*. Tijdens de internationale conferentie ‘Elk verhaal telt – samen voor een inclusieve boekensector’ van Literatuur Vlaanderen brachten drie deelnemende jongeren hun fragment live. Het boek werd op 3 oktober 2018 officieel voorgesteld in De Roma in Antwerpen, mét de minister van Cultuur erbij.

[Meer info hier.](#)

Actie 7: Voorleestoeren in Vlaanderen

Tijdens de Voorleestoer staat Sint-Niklaas voor één dag helemaal in het teken van voorlezen. **Een tiental scholen** uit de stad met een tweede jaar secundair onderwijs zijn betrokken bij het project, net als de openbare bibliotheek. De eerste editie vond plaats in 2013. In juni 2016 sleepte de Voorleestoer de Koningin Paolaprijs in de wacht, als ‘één van de mooiste leesbevorderende projecten’, aldus de jury. Sinds 2017 doen ook de OKAN-klassen mee en worden voor deze leerlingen auteurslezingen in eenvoudige taal voorzien. **Meer dan 1.500 veertienjarigen** wonen op bijzondere locaties – van kerk tot museum, van boekhandel tot schouwburg – auteurslezingen bij die het voorlezen centraal stellen. Elke leerling legt een traject af met **minstens drie auteursontmoetingen**: twee met een auteur en één met een illustrator (sommige auteurs werken als duo).

De doelgroep van veertienjarigen is niet toevallig gekozen. Op die leeftijd haken heel wat lezers af, en zij kunnen dus zeker een extra motivatie gebruiken die het plezier van lezen onderstreept. De Voorleestoer wordt op voorhand vakoverschrijdend voorbereid. Achteraf is er ‘nazorg’ in de klas, door lees- en schrijfevenementen, tentoonstellingen, voorleesmomenten of creatieve verwerking te organiseren waarbij de link wordt gelegd naar de Voorleestoer. Zo wordt de aandacht voor lezen het hele jaar door warm gehouden.

Ook in 2020 vindt er een editie plaats. **In totaal doen er aan de zevende editie van de Voorleestoer 1.772 jongeren mee en maar liefst 60 auteurs, illustratoren en**

stripauteurs mee die gepubliceerd hebben voor deze doelgroep in verschillende genres. Nieuw dit jaar is dat er voor de eerste keer ook lezingen worden georganiseerd voor jongeren die schoollopen in type OV1 (leerlingen met een licht mentale handicap). De Voorleestoer maakt voor hen een programma op maat en in voortdurend overleg met het team therapeuten.

Jaarlijks wordt gepolst naar de ervaring van de betrokken partijen. Hieruit blijkt steevast grote tevredenheid. Ook de commissie die haar advies uitspreekt over de ondersteuning door Literatuur Vlaanderen (10.000 euro) waardeert het initiatief enorm. Ze zijn zeer te spreken over de inspanningen van de organisatoren om zoveel mogelijk doelgroepen te bereiken en partners te betrekken.

Besluit en slotvraag

Deze nota biedt bijkomende informatie bij het Actieplan Leesbevordering 2.0 en belicht vanuit pertinente vragen gesteld door minister Jambon, een aantal acties meer in detail. Het BoekenOverleg deelt de bezorgdheid en aandachtspunten van de minister betreffende de noodzaak aan onderbouwing, monitoring en evaluatie van acties ter bevordering van het lezen, de leesvaardigheid en het leesplezier. Er zijn op Vlaams niveau ontzettend weinig data ter beschikking om mee aan de slag te gaan. Leesbevorderingsprogramma's worden vandaag in hoofdorde onderbouwd op basis van internationale onderzoeksrapporten. Literatuur Vlaanderen, Iedereen Leest, Boek.be en andere partners van het BoekenOverleg zijn geen onderzoeksinstellingen en beschikken vandaag ook niet over de benodigde budgetten om grootschalig of longitudinaal onderzoek in opdracht te laten uitvoeren. Het BoekenOverleg is vragende partij voor meer onderzoeksbudget en meer aandacht voor lezen en leesbevordering in onderzoeksprogramma's van de overheid, van universiteiten en hogescholen.

Ondanks deze gedeelde bezorgdheid en bestaande lacune wil het BoekenOverleg niet stilzitten en wordt de expertise en passie van al haar leden zo genereus mogelijk ingezet. Elke partner van het BoekenOverleg wil binnen haar werking en doelstellingen prioritaire aandacht besteden aan leesbevordering en engageert zich om elkaars acties te versterken. Wij geloven in de waarde van het boek en de rol van leesplezier. Overkoepelende organisaties zoals Boek.be, GAU, GEWU, VVB, VVBAD, OLO willen hun leden/partners aanmoedigen om leesbevordering, leesmotivatie en leesplezier prioritaire aandacht te geven. We zijn ervan overtuigd dat we met gebundelde krachten én met de nodige financiële armslag het tij kunnen helpen keren. Samen met de Vlaamse Overheid willen we deze uitdaging ten gronde aanpakken.

Het BoekenOverleg
maart 2020